

כתבה: ד"ר רוטי יהל

ההכרה בדבר עושרה הביולוגי של הסביבה הימית ומגוון השירותים שהיא מספקת חדרה לתודעתנו שנים רבות לאחר שזכתה בה הסביבה היבשתית. העובדה כי הים נתון ללחצים סביבתיים הולכים וגוברים וכי המערכת הימית על שלל בעלי החיים והצמחים שבה נפגעת מזיהום, מהתחממות, מדיג יתר ומדיג בשיטות הרסניות, מחדירת מינים פולשים, מפיתוח תשתיות ומפגיעה בבתי גידול – הולידה את ההבנה כי הים אינו "אינסופי", וכי גם כאן, בדיוק כמו ביבשה, נדרשת פעולה מעשית לשימור מגוון בתי הגידול והאורגניזמים במערכת.

מדוע לשמור על הים?

מי הים הם סביבה מגוונת ועשירה במינים, המקיימים ביניהם קשרי גומלין מורכבים. באגן המזרחי של הים התיכון מצויים כמה מינים של יונקים ימיים וזוחלים (צבי ים), מאות מיני דגים ואלפי מינים של חסרי חוליות, צומח, אצות וחיידקים. גם קרקעית הים, הנסתרת בדרך כלל מעינינו, מגוונת וכוללת אזורים נרחבים של קרקעית רכה, רכסים תת-מימיים, מדרונות וקניונים, ראשי הרים, נביעות גז ועוד. הים מספק שירותים רבים ("שירותי מערכת") לאוכלוסיית בני האדם הסובבת אותו, בהם שירותי תמיכה, כמו ייצור חמצן (פוטוסינתזה), מיחזור נוטריינטים (מזינים) ואזורי אומנה לדגים ולחסרי חוליות; שירותי אספקה, לדוגמה הים הוא מקור לחלבון (דגים ופירות ים), למים (באמצעות התפלה), לחומרי טבע (למשל לייצור תרופות) ולחומרי בניין; שירותי בקרת אקלים, למשל קיבוע וקבורה של עודפי פחמן דו-חמצני המשתחררים לאטמוספירה; ושירותי תרבות כגון נוף, מרחב, פנאי ונופש, תיירות חופים, שיט, ספורט ימי וצלילה. ההנאה משירותים אלה מותנית בקיומה של מערכת ימית בריאה, יציבה ומגוונת.

מה מצב השמורות הנוכחי?

מאמצע שנות ה-60 ועד ראשית שנות האלפיים, הוכרזו בישראל שש שמורות ימיות קטנות, המשתרעות ברובן לאורך קו החוף,

ים ומלואו

שבוע אדם וים שמקיימות רשות הטבע והגנים והמועצה לישראל יפה נועד להגביר את המודעות של הציבור הישראלי לחשיבות השמירה על הסביבה הימית. למה חשוב לשמור על הים ואיך עושים זאת? על שמורות טבע וגנים לאומיים בים התיכון ככלי מרכזי בשימור הסביבה הימית

מי הים הם סביבה מגוונת ועשירה במינים המקיימים ביניהם קשרי גומלין מורכבים צילום: דורון ניסים

שמורת טבע ימית ראש הנקרה צילום: טל שמע

סכנת היעלמות באזור התפוצה הטבעי שלהן או שטחן נמוך באופן טבעי ועל סביבות טבעיות החיוניות להשרדות, לרבייה ולשיקום של מינים בסכנה (ושל מינים מאוימים או אנדמיים של צומח וחי). כמו כן, השמורות אמורות לשמור על אתרים בעלי חשיבות מיוחדת בשל העניין המדעי, האסתטי, התרבותי או החינוכי שלהם, ברוח אמנת ברצלונה לשמירה על הים התיכון.

היכן ימוקמו השמורות הימיות?

שמורות הטבע לא יוכרזו באזורים מוטי פיתוח. שמורות הטבע אותרו בשיתוף מחזיקי העניין באזורים פחות פגועים, שאפשר לשמרם ולשקמם. הגבולות הימיים של השמורות צריכים להיות ברורים ופשוטים לתפעול. שמורות הטבע ייצגו את כל בתי הגידול. מבתי הגידול המאפיינים יישמר שטח של עשרה אחוזים לפחות. ככל שבית הגידול נדיר יותר, יש לשמור על חלק גדול יותר משטחו, עד לשימור מלא של בתי גידול ייחודיים. יש לפזר את השמורות במרחב כדי להקטין את הסיכון לאבדן במקרה של קטסטרופה, כמו זיהום, אבל לשמור על קישוריות בין שמורות הטבע.

הכותבת היא אקולוגית ימית, חטיבת המדע, רשות הטבע והגנים

אך שטחן אינו מכסה אפילו אחוז אחד משטח המים הריבוניים של ישראל והן אינן מייצגות את כלל בתי הגידול בים התיכון הישראלי. מיעוט השטחים הימיים המוכרזים כשמורות טבע בולט במיוחד לעומת מאמצי שימור הטבע רבי השנים בתחום היבשתי. שמורות טבע ימיות הן כלי מרכזי אבל לא יחיד לשימור הסביבה הימית. מלבדן, על מדינת ישראל לנקוט מהלכים משלימים כגון תכנון כולל של המרחב הימי, ניהול הדיג באמצעות ממשק בר-קיימא, צמצום הזרמת המזהמים לים, רגולציה סביבתית מתקדמת של מתקני גז ונפט וחקיקה להגנת סביבת המים הריבוניים והכלכליים שלה. נוסף לכך, פחות מאחוז משטח המים הריבוניים של ישראל מוקדש לשימור המערכת האקולוגית.

מה תפקידן של השמורות הימיות?

כדי להגן על מערכות אקולוגיות מייצגות בתווך הימי ועל מגוון המינים הביולוגי בסביבה הימית, באופן שיקיים מערכות אקולוגיות בריאות בשטחים גדולים וישפיע על בריאות המערכת הימית כולה, גיבשה רשות הטבע והגנים תוכנית להכרזת שמורות טבע ימיות. תפקידן של השמורות הימיות הוא להגן על אזורים ימיים הכוללים סוגים מייצגים של מערכות אקולוגיות חופיות ימיות, על סביבות טבעיות שמשקפת להן

בואו אלינו לים

שבוע אדם וים יצוין בתאריכים 6-14 ביוני (בשבוע שבו מצוין יום האוקיינוסים הבינלאומי). רשות הטבע והגנים והמועצה לישראל יפה מחזירות אהבה לחופים ולים בשבוע של פעילויות מהנות ומעשירות לציבור הרחב, שנועד להגביר את המודעות לסביבה הימית ולחופיה, וכן לעורר הכרה בכוחה של האחריות האישית של כל אחד ואחת מאיתנו. הפעילויות המרכזיות יתקיימו בשמורת טבע חוף דור הבונים ובגן לאומי אשקלון (ראו פירוט בעמ' 44).